

Ο εθελοντισμός στο σχολείο προκαταρκτική μελέτη

Συγγραφή:
Νίκος Γκόβας, Πόπη Κύρδη

Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2014

Επιστημονική Υπεύθυνη Έργου:
Σεβαστή-Σοφία Ανθοπούλου

Η μελέτη πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του έργου «Μάθημα Εθελοντισμού στα Σχολεία της Ελληνικής Επικράτειας – Πιλοτικό πρόγραμμα», που υλοποιούν ο [Δεσμός](#) και το [Ίδρυμα Λαμπράκη](#). Το έργο χρηματοδοτείται στο πλαίσιο του Προγράμματος «Είμαστε όλοι Πολίτες», το οποίο είναι μέρος του συνολικού Χρηματοδοτικού Μηχανισμού του ΕΟΧ για την Ελλάδα. Διαχειριστής Επιχορήγησης του Προγράμματος είναι το Ίδρυμα Μποδοσάκη. Στόχος του Προγράμματος είναι η ενδυνάμωση της κοινωνίας των πολιτών στη χώρα μας και η ενίσχυση της κοινωνικής δικαιοσύνης, της δημοκρατίας και της βιώσιμης ανάπτυξης.

Ο εθελοντισμός στο σχολείο προκαταρκτική μελέτη

Εισαγωγή

Στη σύντομη αυτή μελέτη παρουσιάζεται μια αποτύπωση της υπάρχουσας κατάστασης στην υποχρεωτική εκπαίδευση σε σχέση με θέματα εθελοντισμού. Η μελέτη είναι προκαταρκτική και έχει στόχο να υποστηρίξει προτάσεις για την καλύτερη προώθηση του εθελοντισμού και της αλληλεγγύης στις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού και το Γυμνάσιο.

Πιο συγκεκριμένα διερευνάται:

- A. Αν διδάσκεται ο εθελοντισμός στα ελληνικά σχολεία, και ειδικότερα στις Ε' και Στ' τάξεις του Δημοτικού Σχολείου και το Γυμνάσιο
- B. Σε ποια πεδία του Προγράμματος Σπουδών και του Αναλυτικού Προγράμματος, καθώς και σε ποιο βαθμό και με ποιες μορφές αναφέρεται
- Γ. Αν και πώς συναντάται στα σχολικά βιβλία
- Δ. Ποιο είναι το θεσμικό πλαίσιο στο σχολείο για τον εθελοντισμό, σε ποιες θεσμοθετημένες δραστηριότητες του σχολείου απαντάται και με ποιους τρόπους
- E. Η ύπαρξη ή μη εκπαιδευτικού υλικού που απευθύνεται στα σχολεία.

Επιπλέον καταγράφονται ενδεικτικά παραδείγματα εθελοντικών δράσεων που υλοποιούνται από σχολικές τάξεις.

Η μελέτη παρουσιάζεται σε τέσσερα μέρη. Στο **Α' Μέρος** δίνονται ορισμοί και τα κύρια χαρακτηριστικά της έννοιας του εθελοντισμού, καθώς και εννοιών που συνδέονται με αυτόν, όπως η φιλανθρωπία, η αγαθοεργία, η αλληλεγγύη, ο ακτιβισμός και η ενεργός πολιτεότητα. Σημειώνονται επίσης οι ομοιότητες και οι διαφορές τους. Στο **Β' Μέρος** παρουσιάζονται τα ευρήματα της μελέτης για τον εθελοντισμό στα Προγράμματα Σπουδών των Ε' και Στ' τάξεων του Δημοτικού και του Γυμνασίου, στα σχολικά βιβλία αλλά και σε άλλες σχολικές δράσεις. Επίσης γίνεται αναφορά σε εκπαιδευτικά υλικά που έχουν σχεδιαστεί στο παρελθόν σχετικά με αυτό το θέμα. Στο **Γ' Μέρος** ανιχνεύεται η ύπαρξη της διδασκαλίας του εθελοντισμού σε εκπαιδευτικά συστήματα άλλων χωρών. Στο **Δ' Μέρος** παρουσιάζονται στοιχεία για την αναγκαιότητα της συστηματικής εισαγωγής του εθελοντισμού αλλά και της αλληλεγγύης στην υποχρεωτική εκπαίδευση και οι πρώτες σκέψεις για πιθανούς τρόπους ένταξης του θέματος στο υπάρχον πλαίσιο.

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ – ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑ – ΑΓΑΘΟΕΡΓΙΑ - ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ – ΑΚΤΙΒΙΣΜΟΣ – ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΕΙΟΤΗΤΑ: εισαγωγικές έννοιες

Στην ενότητα αυτή γίνεται προσπάθεια να οριοθετηθεί η σύγχρονη έννοια του εθελοντισμού και να αποσαφηνιστούν οι ομοιότητες και διαφορές της με κάποιες συγγενικές έννοιες, όπως η φιλανθρωπία και η αγαθοεργία, η αλληλεγγύη, ο ακτιβισμός, η ενεργός πολιτειότητα.

1. Εθελοντισμός

Ο όρος **εθελοντισμός** (εθέλω = θέλω πολύ), γενικά, αναφέρεται στην **ηθελημένη πράξη για κάποιο κοινωφελή σκοπό χωρίς κάποιο υλικό ή άλλο αντάλλαγμα**. Ως εκ τούτου, εθελοντής είναι ο πολίτης που προσφέρει ανιδιοτελώς χρόνο ή γνώση για χρήσιμες δράσεις προς όφελος άλλων, χωρίς να περιμένει αντάλλαγμα.

Ο εθελοντισμός είναι έννοια πολύ ευρεία. Μπορεί να συμπεριλαμβάνει δράσεις σταθερές και επαναλαμβανόμενες μέσα από συγκροτημένα προγράμματα ή οργανώσεις, οπότε συνήθως καλείται *επίσημος* εθελοντισμός, είτε δράσεις προσωπικές, πρόσκαιρες και μοναδικές (*ανεπίσημος* εθελοντισμός). Μπορεί να αφορά στη συμμετοχή σε προγράμματα μη κυβερνητικών οργανώσεων, ιδρυμάτων ή φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης (π.χ. περιβαλλοντικά προγράμματα, αθλητικά προγράμματα, δασοπροστασία, κοινωνική υποστήριξη κ.ά.) αλλά και μεμονωμένες πράξεις όπως η εθελοντική αιμοδοσία, η βοήθεια ενός ηλικιωμένου στον δρόμο ή ακόμα και η μετά θάνατο προσφορά μελών του ανθρώπινου σώματος για επιστημονικούς σκοπούς.

Ένας ορισμός που διαδόθηκε μέσα από spot της Γ.Γ. Νέας Γενιάς για το «Ευρωπαϊκό Έτος Εθελοντισμού» αναφέρει για τον εθελοντισμό ότι είναι: «Η με υψηλό αίσθημα ευθύνης και ανιδιοτελή χαρακτήρα προσφορά έργου ή υπηρεσίας που αναλαμβάνει το άτομο μεμονωμένα ή σε ομάδα, με ελεύθερη βούληση, χωρίς την προσδοκία ή απαίτηση υλικού ή άλλου είδους ανταλλάγματος με σκοπό τη βοήθεια προς τον συνάνθρωπο και την κοινωνία ευρύτερα».

Σύμφωνα με την Ελληνική Ομοσπονδία Μη Κυβερνητικών Οργανισμών «εθελοντισμός είναι η πρόθυμη δέσμευση ενός ατόμου να εργαστεί χωρίς αμοιβή για ένα καθορισμένο ή αόριστο χρονικό διάστημα για το γενικό καλό της κοινωνίας»¹.

Στη σύγχρονη εποχή ο εθελοντισμός έχει καθιερωθεί ως ο θεσμός εκείνος, που συμβάλλει στην αντιμετώπιση των κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων, στοχεύει στο συλλογικό όφελος και την παρέμβαση στα κοινά και καλείται να αναπληρώσει τα κενά που δημιουργούν η αδυναμία του κράτους και οι μηχανισμοί της αγοράς. Στο πλαίσιο αυτό στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια έχουν κάνει την εμφάνισή τους πολλές Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις² με πληθώρα εθελοντικών δράσεων και κύρια πεδία εφαρμογής το περιβάλλον, τον πολιτισμό, τις κοινωνικές υπηρεσίες, αναπτυξιακά προγράμματα. Οι περισσότερες από αυτές τις οργανώσεις στηρίζουν τις δράσεις τους στην εθελοντική εργασία, ενώ άλλες συνδυάζουν ένα δίκτυο

¹ <http://www.ngofederation.gr> και Εγχειρίδιο «Διδάσκοντας τον Εθελοντισμό», Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, 2012, σελ. 18

² Διατυπώνεται πάντως έντονος σκεπτικισμός για τον μεγάλο αριθμό τους.

αμειβομένων στελεχών και εθελοντών³.

Ο εθελοντισμός δεν είναι απλά ένας όρος, είναι μία πολυμορφική διαδικασία και στάση ζωής, καθώς επιδρά εποικοδομητικά στο κοινωνικό στερέωμα, αφορά όλους, ανεξάρτητα από κοινωνικές και οικονομικές διακρίσεις, προάγει την ενεργό συμμετοχή των πολιτών στην προάσπιση θεμελιωδών δικαιωμάτων και ενδυναμώνει την κοινωνική αλληλεγγύη και συνοχή. Μια εθελοντική δράση στοχεύει όχι μόνο στο προσωρινό ξεπέρασμα του προβλήματος, αλλά, κατά περίπτωση, και στην αντιμετώπιση των αιτίων του, την ενδυνάμωση των επωφελούμενων, τη συνεχή λειτουργία δομών υποστήριξης.

Σημαντικές πρωτοβουλίες - μορφές εθελοντισμού έχουν αναπτυχθεί από τις τοπικές κοινωνίες σε τομείς όπως η πολιτική προστασία (έκτακτες καταστάσεις, θεομηνίες, φυσικές καταστροφές, σεισμοί κ.ά.), η προστασία του περιβάλλοντος (πυρκαγιές, δένδροφυτεύσεις, αποψιλώσεις, καθαρισμοί παραλιών κ.ά.), στη βελτίωση δημόσιων χώρων, στη διατήρηση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Το τελευταίο χρονικό διάστημα της οικονομικής κρίσης και της αποδυνάμωσης του κοινωνικού κράτους, έχουν εμφανιστεί νέες μορφές εθελοντισμού με τοπική δράση, όπως τα δίκτυα ανταλλαγής υπηρεσιών -τράπεζες χρόνου, τα κοινωνικά παντοπωλεία, τα κοινωνικά φροντιστήρια, τα κοινωνικά ιατρεία

.1 Φιλανθρωπία - Αγαθοεργία

1.2.α Φιλανθρωπία σημαίνει ετυμολογικά αγάπη προς τον άνθρωπο. Πρόκειται για πρωτοβουλίες ιδιωτών ή ιδρυμάτων που έχουν στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής ανθρώπων ή κοινοτήτων, την ενίσχυση δεινοπαθόντων συνανθρώπων.

Η φιλανθρωπία συνδέεται με έννοιες όπως η φιλία, η φιλαλληλία. Στην αγγλόφωνη βιβλιογραφία αναφέρεται ως *charity* και συνδέεται συνήθως με μεγάλες διεθνείς Οργανώσεις και την Εκκλησία που αναλαμβάνουν κυρίως δράσεις σε χώρες όπου υπάρχει ανθρωπιστική κρίση.

Στη φιλανθρωπία η πράξη περιορίζεται στην προσφορά υλικών αγαθών (χρήματα, κτίρια, τρόφιμα κ.ά.) και ενέχει την παραδοχή μιας κατάστασης ανισότητας. Η φιλανθρωπία είναι μια πράξη στιγμιαία (με την έννοια ότι ο ασκών τη φιλανθρωπία δεν ασχολείται πέραν της παροχής), ευκαιριακή, με πρόθεση να βοηθήσει μια παρούσα δύσκολη κατάσταση ή να την ανακουφίσει.

Για την εκκλησία η έννοια της φιλανθρωπίας περιλαμβάνει τον εθελοντισμό και την προσφορά όχι μόνο αγαθών αλλά και έργου.

1.2.β Αγαθοεργία σύμφωνα με το *Λεξικό της Κοινής Ελληνικής* του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας, είναι «η αφιλοκερδής και ανυστερόβουλη πράξη που ωφελεί το κοινωνικό σύνολο». Ο όρος αναφέρεται σε κάθε είδους βοήθεια προς αναξιοπαθόντες που προέρχεται είτε από μεμονωμένα άτομα είτε από οργανισμούς. Ο όρος έχει συνδεθεί με το φιλανθρωπικό έργο της εκκλησίας.

Έχει ενδιαφέρον να παρατεθεί η θέση του Διαφωτισμού για την αγαθοεργία, που παρουσιάζει στοιχεία ομοιότητας με τη σύγχρονη αντίληψη για τον εθελοντισμό: Θεωρούσε ότι ήταν καθήκον το οποίο επέβαλε στους ανθρώπους η ίδια η λογική.

³ Αυτό συμβαίνει περισσότερο στις ΜΚΟ παρά σε άλλους φορείς της κοινωνίας των πολιτών, όπως π.χ. τα Κοινωνικά Ιδρύματα

Επιπλέον, θεωρούσε ότι ήταν κατακτημένο δικαίωμα του ατόμου το να ευεργετείται από τους άλλους, όταν βρίσκεται σε πραγματική ανάγκη. Ωστόσο, η αγαθοεργία όφειλε να βοηθά τον ευεργετούμενο να ξεπερνά την κατάσταση της ένδειας και να εντάσσεται στις παραγωγικές δυνάμεις της κοινωνίας⁴.

1.3 Αλληλεγγύη

Η αλληλεγγύη συνδέεται με έννοιες όπως η *συμπαράσταση* και η *αλληλοβοήθεια*. Στηρίζεται στο αίσθημα ενότητας μεταξύ ατόμων που τους συνδέουν κοινά συμφέροντα, στόχοι ή κίνδυνοι. Είναι έννοια κυρίως κοινωνιολογική και συνήθως αναφέρεται σε ομάδες ανθρώπων παρά σε άτομα. Αφορά τις σχέσεις σε μια κοινωνία με τις οποίες οι άνθρωποι συνδέονται μεταξύ τους.

Το μέρος της αλληλο-συνεισφοράς είναι το κύριο χαρακτηριστικό της αλληλεγγύης και αυτό που την διαφοροποιεί από τον εθελοντισμό και τη φιλανθρωπία. Σύμφωνα με τον ιστορικό διανοητή Eduardo Galeano «σε αντίθεση με την αλληλεγγύη, η οποία είναι οριζόντια και λαμβάνει χώρα μεταξύ ίσων, η φιλανθρωπία είναι πάνω-κάτω, ταπεινωτική για όσους τη λαμβάνουν και δεν προκαλεί ποτέ τις έμμεσες σχέσεις εξουσίας».

Η έννοια της αλληλεγγύης απαντάται σε μορφές εθελοντικής εργασίας και αγαθοεργιών που προέρχονται από την Εκκλησία.

Τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα έχει αναπτυχθεί η *οικονομία της αλληλεγγύης* για την καταπολέμηση της κρίσης και την ενίσχυση της κοινωνικής αλληλεγγύης και συνοχής. Με τον όρο οικονομία της αλληλεγγύης εννοούνται «δραστηριότητες φυσικών ή νομικών προσώπων στο φάσμα της παραγωγής, συναλλαγής και κατανάλωσης με απώτερο σκοπό την κάλυψη συλλογικών και κοινωνικών αναγκών»⁵.

1.4 Ακτιβισμός

Μια έννοια που συνδέεται με τον εθελοντισμό, τουλάχιστον σε κάποια χαρακτηριστικά του, είναι ο ακτιβισμός. Πρόκειται για φιλοσοφική θεωρία που υποστηρίζει ότι η ουσία του ανθρώπου εκδηλώνεται με την πρακτική ενέργεια. Επίσης, ακτιβισμός είναι και ο χαρακτηρισμός κάθε πολιτικής συμπεριφοράς που δίνει υπέρμετρη σημασία στη δράση και μειώνει τη σημασία της θεωρητικής θεμελίωσης κάθε δραστηριότητας

Σήμερα αφορά συστηματικές ενέργειες για αναστολή, αναπροσαρμογή, διόρθωση ή επαναπροσδιορισμό εννοιών, νόμων, αξιών, θεσμών και συστημάτων με στόχο τη βελτίωση της καθημερινής ποιότητας ζωής και ελαχιστοποίηση παραγόντων που την υποβαθμίζουν ή στερούν βασικά αγαθά σε ένα μέρος ή στην ολότητα ενός πληθυσμού, ενάντια σε μία φαινομενικά ισχυρότερη ομάδα ατόμων. Γνωστές είναι οι δράσεις ακτιβισμού της Greenpeace για τη σωτηρία ειδών που κινδυνεύουν και για το παγκόσμιο κλίμα.

Πολύ κοντά στη έννοια του εθελοντισμού είναι ο κοινωνικός ακτιβισμός, δηλαδή συλλογικές πρωτοβουλίες αλληλεγγύης.

⁴ http://www.ygeiaonline.gr/index.php?option=com_k2&view=item&id=1142:agauoergia

⁵ Αλληλεγγύη για όλους, Κοινωνική Αλληλεγγύη – οικονομία

<http://www.solidarity4all.gr/%CE%B8%CE%B5%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE/%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BB%CE%AD%CE%B3%CE%B3%CF%85%CE%B1-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1> (ανακτήθηκε 16/12/2014)

1.5 Ενεργός Πολιτειότητα – Ενεργός πολίτης

Η πολιτειότητα είναι η ιδιότητα του να είναι κανείς πολίτης. Η ενεργός πολιτειότητα προϋποθέτει την ενημέρωση για τα κοινά, τη γνώση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που έχει το άτομο ως πολίτης, την έκφραση των απόψεων του, την απαίτηση για διαφάνεια και δικαιοσύνη, την ενεργή συμμετοχή στις κοινωνικές διεργασίες. Η έννοια του «ενεργού πολίτη» αναφέρεται συνήθως στη διεκδίκηση των δικαιωμάτων του στο δημόσιο χώρο και στην ενεργό συμμετοχή στις πολιτικές και κοινωνικές δομές διαμόρφωσης απόψεων ή λήψης αποφάσεων, όπως είναι οι φορείς αυτοδιοίκησης, τα κόμματα, οι συνδικαλιστικοί φορείς, οι διάφοροι Σύλλογοι αλλά και οι άτυπες συλλογικότητες (πολιτικού, πολιτιστικού ή κοινωνικού χαρακτήρα), οι επιστημονικές ενώσεις, κ.ά.

Με την έννοια του ενεργού πολίτη σχετίζεται η «κοινωνία των πολιτών» (Κ.Π.). Ο όρος δηλώνει όλες τις μορφές κοινωνικής δράσης ατόμων ή ομάδων, οι οποίες δεν απορρέουν από το κράτος και δεν αναλαμβάνονται από αυτό. Οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών αντιπροσωπεύουν τους παράγοντες της αγοράς εργασίας, μέσω των οργανώσεων των κοινωνικών εταίρων, συγκεκριμένους κοινωνικο-οικονομικούς κύκλους, τους μη κυβερνητικούς οργανισμούς, οι οποίοι υπερασπίζονται κοινούς στόχους (την προστασία του περιβάλλοντος, τα δικαιώματα των καταναλωτών, την εκπαίδευση και κατάρτιση, κλπ), τις οργανώσεις της βάσης, οι οποίες εκπροσωπούν ένα μέρος της κοινωνίας (τα κινήματα νέων, τις ενώσεις υπέρ της οικογένειας, κλπ), καθώς και τις θρησκευτικές κοινότητες. Η Συνθήκη της Λισαβόνας (άρθρο 15 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης – ΣΛΕΕ) αναγνωρίζει τη σημασία της συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών στη χρηστή ευρωπαϊκή διακυβέρνηση⁶. Σύμφωνα με τον καθηγητή κοινωνιολογίας στη Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών (London School of Economics) Νίκο Μουζέλη, «οι πιο πρόσφατες θεωρίες γύρω από την Κ.Π. και τις συνθήκες ισχυροποίησής της εστιάζονται σε έναν «ενδιάμεσο» χώρο μεταξύ κράτους και αγοράς: σε έναν αυτοκυβερνώμενο κοινωνικό χώρο, αποτελούμενο από θεσμούς, ομάδες, οργανώσεις οι οποίες λειτουργούν και κατά του άκρατου ατομικισμού της αγοράς και κατά του κρατικού αυταρχισμού». (Μουζέλης, 1997)⁷ Η κοινωνία των πολιτών αποτελεί ένα δυναμικό κοινωνικό χώρο συμμετοχής, όπου ο κάθε πολίτης προσχωρεί με τη θέλησή του, για την επιδίωξη του κοινού στόχου της επίλυσης σημαντικών κοινών κοινωνικοοικονομικών προβλημάτων.

Στην αγγλόφωνη εκπαίδευση η διδασκαλία της πολιτειότητας αναφέρεται με τον όρο *teaching citizenship*, ενώ στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα υπήρχε και υπάρχει ανάλογο μάθημα (Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή).

1.6 Ομοιότητες - διαφορές των εννοιών

Ο **εθελοντισμός** έχει κοινά στοιχεία με τη **φιλανθρωπία** καθώς αναφέρονται και οι δύο έννοιες στη βοήθεια στον συνάνθρωπο.

Τόσο ο εθελοντισμός όσο και η φιλανθρωπία περιλαμβάνουν αυτοπροαίρετες ενέργειες, εκούσιες πράξεις που είναι γενικά αποδεκτές ως χρήσιμες για το «γενικό καλό» και δεν

⁶ http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/civil_society_organisation_el.htm

⁷ Μουζέλης, Ν. (1997). Τι είναι η κοινωνία των πολιτών Πολυσημικότητα και πολλαπλότητα. Το Βήμα, 14/12/97, <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=94080> (προσπελάστηκε στις 10-12-14)

αποσκοπούν ούτε αποφέρουν συνήθως κάποιο ανταποδοτικό όφελος.

Ο εθελοντισμός είναι ευρύτερος της φιλανθρωπίας καθώς μπορεί να απευθύνεται και προς τα ζώα ή τη φύση γενικά, ενώ η φιλανθρωπία έχει αντικείμενο συνήθως τους ανθρώπους. Ο εθελοντισμός κατά κύριο λόγο ασκείται μέσα από οργανωμένα προγράμματα, ενώ η φιλανθρωπία μπορεί να γίνεται και χωρίς πρόγραμμα.

Ως σημαντική διαφορά ανάμεσα στην φιλανθρωπία και τον εθελοντισμό αναφέρεται η σχέση που έχει ο προσφέρων τη βοήθεια προς εκείνον που την αποδέχεται. Αντίθετα με τη φιλανθρωπία που ενέχει οίκτο, γίνεται από θέση ισχύος και είναι συνήθως πράξη ευκαιριακή, ο εθελοντισμός είναι συνεχής, ο εθελοντής έρχεται σε άμεση επαφή με τον επωφελούμενο, τον αντιμετωπίζει σαν ισότιμο άτομο που βρίσκεται σε μια δύσκολη κατάσταση. Ο εθελοντισμός δεν αποσκοπεί μόνο στην προσωρινή ανακούφιση ενός προβλήματος, αλλά κυρίως στην καταπολέμηση των παραγόντων που το προξενούν και στη βελτίωση των γενικότερων κοινωνικών και άλλων συνθηκών που το χαρακτηρίζουν. Επιπλέον, η παροχή δεν είναι μόνο υλική αλλά και ηθική, κοινωνική.

Ο **αλληλέγγυος** είναι κάποιος που συνήθως διατρέχει τους ίδιους κινδύνους και βιώνει τα ίδια προβλήματα με αυτόν, στον οποίο συντρέχει και με τον οποίο συνεργάζεται. Για παράδειγμα ως φιλευσπλαχνία μπορεί να χαρακτηριστεί το γεγονός όταν κάποιος που έχει αρκετό φαγητό δίνει σε έναν συνάνθρωπό του που πεινάει, ένα μέρος. Αλληλεγγύη είναι όταν τον βοηθάει να βρει το φαγητό του ή όταν και οι δύο πεινάνε και αποφασίζουν να κάνουν κάτι γι' αυτό.

Η έννοια του εθελοντισμού συνδέεται με την αλληλεγγύη και την ανιδιοτελή προσφορά. Ο εθελοντισμός εκφράζεται με πολλούς τρόπους, ο καθένας από αυτούς με τη δική του φυσιογνωμία και μέθοδο δράσης. Κοινό χαρακτηριστικό όμως όλων είναι η συνδρομή τους στην προάσπιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου

Σύμφωνα με το Volunteering and Society in the 21st Century, των C, Rochester, A.Ellis Paine, S.Howlett (Πηγή http://gd.uoi.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=335&Itemid=43)

1. Ο εθελοντισμός μπορεί να θεωρηθεί ως συνδυασμός ακτιβισμού και άμισθης εργασίας.
 2. Ο εθελοντισμός μπορεί να θεωρηθεί ως ακτιβισμός και αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου
 3. Ο εθελοντισμός μπορεί να θεωρηθεί ως αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου και της ανιδιοτελούς προσφοράς
- Τέλος, ο εθελοντισμός είναι ο συνδυασμός και των τριών διακριτών στοιχείων.

1.7 Κριτική - Παρεκτροπές

Ως παρεκτροπή επισημαίνεται η πράξη που χαρακτηρίζεται φιλανθρωπία αλλά σκοπεύει σε φορολογικές ή άλλες διευκολύνσεις ή απαλλαγές, καθώς και αυτή που γίνεται με εξ αρχής στόχο την ευρεία προβολή του προσώπου ή του φορέα που την

ασκεί.

Μια κριτική που δέχεται ο εθελοντισμός είναι ότι σε κάποιες περιπτώσεις οι εθελοντές χρησιμοποιούνται ως δωρεάν εργατικά χέρια για την κάλυψη αναγκών ή θέσεων εργασίας (απλήρωτη εργασία).

Επίσης θα μπορούσε να θεωρηθεί παρεκτροπή η ανάληψη εθελοντικής δράσης με την αναμονή ή υπόσχεση ανταμοιβής π.χ. υψηλότερη βαθμολογία, credits για την απόκτηση πτυχίου, υπόσχεση για αμειβόμενη εργασία στο μέλλον.

Δεν μπορούν να θεωρηθούν εθελοντισμός μορφές πρακτικής εξάσκησης χωρίς αμοιβή οι οποίες έχουν στόχο τη λήψη πτυχίου ή επαγγελματικής ειδικότητας, η εθελούσια συμμετοχή σε δραστηριότητες που αφορούν αποκλειστικά προσωπικό όφελος και προσωπικά ενδιαφέροντα, π.χ. ένα χόμπι, η συμμετοχή σε πολιτικά κόμματα, η προσφορά μιας υπηρεσίας με αναγκαστική επιβολή π.χ. δενδροφύτευση από στρατιώτες, η συμμετοχή σε δραστηριότητες εμπορικού - κερδοσκοπικού χαρακτήρα, π.χ. η χωρίς αμοιβή συμμετοχή σε διαφημιστικό σποτ, η εκμετάλλευση της διάθεσης για κοινωνική προσφορά με σκοπό το κέρδος π.χ. αλίευση πελατών για ιατρικές παροχές.

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Στη συνέχεια παρουσιάζονται και σχολιάζονται στοιχεία σχετικά με τη διδακτική προσέγγιση του εθελοντισμού, της αξίας και των χαρακτηριστικών του, καθώς και την ενασχόληση με αυτόν (πρόβλεψη δράσεων, θεσμοθετημένη ή άλλη) στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, και συγκεκριμένα στις δυο τελευταίες τάξεις του Δημοτικού και στο Γυμνάσιο. Τα στοιχεία στηρίζονται στα Προγράμματα Σπουδών του Δημοτικού και Γυμνασίου, στα βιβλία διδασκαλίας των διαφόρων μαθημάτων, καθώς και στις άλλες, θεσμοθετημένες κυρίως, δραστηριότητες της σχολικής ζωής (προαιρετικά προγράμματα, σχολικές εκδηλώσεις κ.ά.). Επίσης γίνεται σύντομη αναφορά στον εθελοντισμό μέσα από το λεγόμενο «κρυφό αναλυτικό πρόγραμμα⁸». Τέλος, αναφέρονται μερικά βοηθήματα ή εγχειρίδια σχετικά με τον εθελοντισμό και τις συγγενικές έννοιες αυτής της μελέτης που απευθύνονται στην εκπαιδευτική κοινότητα.

2.1 Ο εθελοντισμός στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

2.1α Πρόγραμμα Σπουδών και Αναλυτικά προγράμματα

Στο Δημοτικό σχολείο δεν υπάρχει μάθημα ή διακριτή ενότητα αποκλειστικά για τον εθελοντισμό. Στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών⁹ - ΔΕΠΠΣ (Πρόγραμμα Σπουδών με τη στοχοθεσία κάθε επιστημονικού πεδίου και τις βασικές κατευθύνσεις διδασκαλίας σε κάθε τάξη των πεδίων - μαθημάτων, βάσει του οποίου έχουν γραφτεί τα ισχύοντα σχολικά βιβλία) και στα Αναλυτικά Προγράμματα (όπου δίνονται λεπτομερείς στόχοι και οδηγίες για τη διδασκαλία κάθε ενότητας), προβλέπεται το επιστημονικό πεδίο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής: διδάσκεται μέσω του μαθήματος «Μελέτη Περιβάλλοντος» στις τάξεις Α΄ – Δ΄, και του μονόωρου μαθήματος «Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή» στις τάξεις Ε΄ και ΣΤ΄. Σε αυτό το επιστημονικό πεδίο δίνονται κατευθύνσεις που μπορούν να συνδεθούν με τον εθελοντισμό, κυρίως μέσω των εννοιών που αφορούν την ενεργό πολιτεότητα.

Ο εθελοντισμός, αν και δεν αναφέρεται ο όρος με σαφήνεια, μπορεί να θεωρηθεί ότι συνδέεται με έναν από τους γενικούς στόχους που διατρέχουν συνολικά το πεδίο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, την «καλλιέργεια των κοινωνικών σχέσεων και της κοινωνικής συνοχής, της ατομικής ευθύνης και της κοινωνικής αλληλεγγύης».

Στο μάθημα *Μελέτη Περιβάλλοντος* αναφέρονται οι ειδικότεροι στόχοι «[Οι μαθητές] Να αναπτύξουν δεξιότητες παρέμβασης στο άμεσο κοινωνικό περιβάλλον (οικογένεια, συντροφιά, σχολείο, γειτονιά κτλ.) για την αντιμετώπιση προβλημάτων του ευρύτερου περιβάλλοντος», «Να ευαισθητοποιηθούν σε θέματα αντιμετώπισης προβλημάτων (π.χ. περιβάλλοντος) που αφορούν τη γειτονιά τους».

Στην Πολιτική και Κοινωνική Αγωγή αναφέρονται οι στόχοι «[Οι μαθητές] Να επιθυμούν την ενεργό συμμετοχή τους στην αντιμετώπιση θεμάτων, ζητημάτων και προβλημάτων»,

⁸ Αναφέρεται σε εκείνες τις πλευρές μάθησης που είναι ανεπίσημες ή, συχνά, μη συνειδητές. Τέτοιες είναι ο τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας του σχολείου, οι κανόνες του και γενικά όλα όσα γίνονται και εκφράζονται πέραν του αυστηρού τμήματος της διδασκαλίας, αλλά ακόμα και μέσα από αυτήν. Φορείς του είναι κυρίως οι στάσεις των εκπαιδευτικών αλλά και των μαθητών και των γονιών, καθώς και η κοινή γνώμη.

⁹ ΦΕΚ 303, τ. Β - 13/03/2003. Τα Προγράμματα Σπουδών αποτελούν νόμο του ελληνικού κράτους και βάσει αυτών υλοποιείται η διδασκαλία όλων των μαθησιακών αντικειμένων. Εκφράζουν την εκπαιδευτική πολιτική, αναφέρονται τις αρχές και τους στόχους που διέπουν την εκπαίδευση στην Ελλάδα, καθώς και τους επιμέρους στόχους κάθε επιστημονικού πεδίου χωριστά, παρέχοντας παράλληλα επιστημονικές κατευθύνσεις (Ενδεικτικά επιστημονικά πεδία: Γλώσσα, Μαθηματικά, Μελέτη Περιβάλλοντος, Αισθητική Αγωγή).

«Να αποκτήσουν επίγνωση της ευθύνης και της υποχρέωσης των πολιτών για ενεργό συμμετοχή στις κοινωνικές και πολιτικές διαδικασίες».

Στο Αναλυτικό Πρόγραμμα όλων των τάξεων προβλέπεται η Ευέλικτη Ζώνη. Πρόκειται για ένα σύνολο ωρών (για τις Ε΄ και Στ΄ τάξεις 1-2 ώρες την εβδομάδα, ανάλογα με τον τύπο του σχολείου)¹⁰. Στη ζώνη αυτή, στις Ε΄ και Στ΄ τάξεις, υλοποιούνται σχέδια εργασίας (project) με θέματα της επιλογής του εκπαιδευτικού, στην καλύτερη περίπτωση σε συνεργασία με τους μαθητές. Στη ζώνη αυτή αναπτύσσονται ενίοτε σχέδια εργασίας που σχετίζονται με φορείς ή δράσεις εθελοντισμού. Συχνά πάντως ο χρόνος αυτός καταστρατηγείται, προκειμένου να ολοκληρωθούν ή εμπεδωθούν ενότητες των μαθηματικών και της γλώσσας.

Είναι σημαντικό να καταγραφεί ότι στην εισαγωγή του ΔΕΠΠΣ αναφέρονται οι εξής γενικές κατευθύνσεις για τη διαμόρφωση του πολίτη του μέλλοντος, προς την κατεύθυνση της ενεργού πολιτεότητας, στις οποίες θα μπορούσε να στηριχτεί η εμπλοκή του εθελοντισμού σε ενότητες μαθημάτων:

«Η εξασφάλιση συνθηκών που επιτρέπουν στο μαθητή να αναπτύξει την προσωπικότητα του [...] καθώς και θετική διάθεση για συνεργασία και αυτενέργεια, μια προσωπικότητα υπεύθυνη, δημοκρατική και ελεύθερη, με κοινωνικές και ανθρωπιστικές αρχές χωρίς θρησκευτικές και πολιτισμικές προκαταλήψεις».

«Η ανάπτυξη πνεύματος συνεργασίας και συλλογικότητας».

2.1β Σχολικά βιβλία

Στα βιβλία της *Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής* (1ωρο μάθημα στις Ε΄ και Στ΄ τάξεις) υπάρχουν στοιχεία για κοινωνικές και πολιτειακές δομές, ομάδες στις οποίες ανήκουμε, συμμετοχή, δικαιώματα. Σε αυτό το πλαίσιο αναφέρονται μη κυβερνητικές οργανώσεις, καθώς και η ανάληψη πρωτοβουλιών ως χαρακτηριστικό του ενεργού πολίτη. Επίσης υπάρχει αναφορά στην εθελοντική δράση μέσω της εκκλησίας και της κοινωνικής της δράσης. Το βιβλίο της Ε΄ τάξης δίνει πολύ περισσότερες αφορμές για να ανοίξει στην τάξη η συζήτηση για τον εθελοντισμό, τη σημασία του, τα χαρακτηριστικά του, τον σχεδιασμό και την υλοποίηση σχετικής δράσης. Θίγονται θέματα που μπορούν να αναδείξουν τις σχέσεις ανάμεσα στον πολίτη, τον ενεργό πολίτη, τον ακτιβισμό και τον εθελοντισμό. [Σε παράρτημα λεπτομερείς αναφορές - αποσπάσματα].

Στα βιβλία της *Γλώσσας* και τα αντίστοιχα *Τετράδια Εργασιών* απαντώνται σποραδικά κείμενα μέσω των οποίων δίνεται η δυνατότητα αναφοράς σε δράσεις εθελοντισμού, καθώς και αναφορά σε Οργανώσεις με εθελοντική δράση [Βλ. σχετικά σε παράρτημα].

Στο βιβλίο των *Θρησκευτικών* της Ε΄ τάξης είναι πολλές οι αναφορές σε θέματα που άπτονται του εθελοντισμού, στα κείμενα αλλά και στις συνοδευτικές φωτογραφίες με τις λεζάντες τους. Συγκεκριμένα, γίνεται μνεία εθελοντικών δράσεων (χωρίς να αναφέρεται ρητά ο όρος), συχνά περιγραφή τους και υπάρχει η προτροπή για την ανάληψη ανάλογων πρωτοβουλιών. Μάλιστα προτείνονται όχι μόνο κοινωνικές αλλά και περιβαλλοντικές δράσεις. Επίσης αναφέρονται ως παραδείγματα οργανώσεις με εθελοντική δράση. Αναφέρονται με τους όρους *αγαθοεργία*, *ελεημοσύνη*, *αγώνες για δικαιοσύνη*, *ευθύνη υπευθυνότητα*, *προσφορά*, *αγώνας* (Κεφάλαιο Α΄: Οι αγώνες στη ζωή μας. Κεφάλαιο Γ΄: Αγώνας για την αλλαγή του εαυτού. Κεφάλαιο Ε΄: Αγώνες για

¹⁰ Στα σχολεία με διευρυμένο ωράριο, τα λεγόμενα ΕΑΕΠ, για την Ευέλικτη Ζώνη στις Ε΄ και Στ΄ τάξεις προβλέπεται 1 ώρα, στα υπόλοιπα σχολεία (παλαιού τύπου ολόημερα και ολιγοθέσια) προβλέπονται 2 ώρες.

έναν κόσμο ανθρωπινότερο).

Πρόκειται για ενδιαφέρουσα ερμηνεία του ΔΕΠΠΣ από τη συγγραφική ομάδα, που προτίμησε τη συνεχή αναφορά στη δράση για το κοινό καλό από περισσότερο θεολογικές αναφορές. Αντίθετα, στο βιβλίο Θρησκευτικών της Στ' τάξης ουδεμία αναφορά σε δράσεις προς την κοινότητα και ανάληψη πρωτοβουλιών υπάρχει.

2.1γ Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων

Τα θεσμοθετημένα Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων είναι **προαιρετικές** δράσεις που υλοποιούνται τόσο στην Πρωτοβάθμια, όσο και στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, εφόσον το αποφασίσει μια σχολική ομάδα με έναν ή περισσότερους εκπαιδευτικούς, γύρω από θέμα περιβαλλοντικό, πολιτιστικό ή αγωγής υγείας. Έχουν διάρκεια από 2-6 μήνες και διακρίνονται αντίστοιχα σε προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Πολιτιστικών Θεμάτων και Αγωγής Υγείας. Η θεματολογία των προγραμμάτων αυτών είναι ευρύτατη και κάθε εκπαιδευτικός μαζί με τους μαθητές του μπορεί να επιλέξει ελεύθερα. Στόχοι τους είναι η καλλιέργεια στάσεων, η ισότιμη συμμετοχή και συνεργασία κατά την έρευνα και τις ποικίλες δράσεις γύρω από το θέμα, η ανάληψη πρωτοβουλιών, το άνοιγμα του σχολείου προς την κοινότητα. Οι μαθητές δεν βαθμολογούνται, αντίθετα μέσα από τη συζήτηση αναδιαμορφώνουν, εφόσον το θελήσουν, το περιεχόμενο του προγράμματος (διαμορφωτική αξιολόγηση). Πρόκειται για ένα πεδίο, μέσα στο αυστηρό σχολικό πρόγραμμα, ελεύθερης σκέψης και έκφρασης, όπου αναδεικνύονται τα ενδιαφέροντα των μαθητών.

Ένας άλλος τύπος μακρόχρονου προαιρετικού προγράμματος είναι τα e-Twinning, συνεργασίες σχολείων από διαφορετικές Ευρωπαϊκές χώρες, οι οποίες γίνονται κυρίως μέσω διαδικτυακής επικοινωνίας, πάνω σε ένα κοινό θέμα.

Τα προγράμματα αυτά στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση υλοποιούνται εντός του σχολικού ωραρίου, συνήθως στον χρόνο της Ευέλικτης Ζώνης, αλλά και, σπανιότερα, με διάχυση στα πεδία του Αναλυτικού Προγράμματος. Δυνατότητα υλοποίησης δίνεται επίσης στο ολόημερο πρόγραμμα¹¹, καθώς και στο πλαίσιο των μαθημάτων που διδάσκουν ειδικότητες (ξένων γλωσσών, πληροφορικής, τεχνών, φυσικής αγωγής). Στη θεματολογία των προγραμμάτων αυτών συναντάται ο εθελοντισμός είτε ως θέμα (σπάνια) είτε ως οριζόντιος άξονας σε άλλα θέματα. Π.χ. σε ένα πρόγραμμα με θέμα την ανακύκλωση, οργανώνονται δράσεις ενημέρωσης και προώθησης της συστηματικής συγκέντρωσης ανακυκλώσιμων υλικών, σε πρόγραμμα με θέμα την υιοθεσία ενός πάρκου ή μνημείου δράσεις για τη βελτίωση και προστασία του χώρου. Επίσης, κατά την πραγματοποίηση των προγραμμάτων είναι αρκετά συνηθισμένη πρακτική η επαφή με εθελοντικές ομάδες που δραστηριοποιούνται τοπικά, πανελλαδικά ή και διεθνώς. Δίνεται η δυνατότητα στα παιδιά να γνωρίσουν το έργο εθελοντικών οργανώσεων ή και να έρθουν σε επαφή με μέλη τους και να αξιοποιήσουν το υλικό τους.

Πρόκειται για μια μορφή προγραμμάτων που προάγουν το έθος του εθελοντισμού.

Ο αριθμός των εκπαιδευτικών που υλοποιούν προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων

¹¹ Πρόκειται για ζώνη προαιρετικής παραμονής στο σχολείο μετά το πέρας του κανονικού ωραρίου. Στο ολόημερο πρόγραμμα εγγράφονται προαιρετικά οι μαθητές από την αρχή της σχολικής χρονιάς, με υποχρεωτική παρακολούθηση.

Περιλαμβάνει προετοιμασία - μελέτη για την επόμενη μέρα, καθώς και δραστηριότητες Φυσικής Αγωγής, Τεχνών, διδασκαλία Ξένης Γλώσσας, Η/Υ. Το πέραν της μελέτης πρόγραμμα καθορίζεται από τις σχετικές δηλώσεις των γονιών στην αρχή του έτους σε συνδυασμό με τη διαθεσιμότητα στην τοπική Διεύθυνση Σπουδών εξειδικευμένων εκπαιδευτικών. Στο ολόημερο πρόγραμμα εγγράφονται οι μαθητές από την αρχή της σχολικής χρονιάς, με υποχρεωτική παρακολούθηση.

στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση διαρκώς αυξάνεται, παρότι η ενασχόληση με ένα τέτοιο πρόγραμμα απαιτεί περισσότερες ώρες εθελοντικής δουλειάς για τις επαφές, την προετοιμασία, τη συμμετοχή σε απογευματινές συναντήσεις και επιμορφώσεις. Π.χ. την τρέχουσα σχολική χρονιά στην Α΄ Διεύθυνση Π.Ε. Αθήνας, σε σύνολο σχεδόν 500 σχολείων, Νηπιαγωγείων και Δημοτικών, υλοποιούνται περισσότερα από 3.500 προγράμματα.

Θέματα στα οποία έχει δοθεί έμφαση τα τελευταία χρόνια είναι η κατανόηση της ετερότητας, η πρόληψη του ρατσισμού, τα δικαιώματα, η αγωγή για τη δημοκρατία και τον ενεργό πολίτη, το αειφόρο σχολείο, η ενέργεια, το νερό, το οικολογικό σχολείο, η ανακύκλωση, η πρόληψη της βίας.

2.2 Ο εθελοντισμός στο Γυμνάσιο

2.2α Προγράμματα Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα

Στο Πρόγραμμα Σπουδών του Γυμνασίου δεν υπάρχει διακριτό μάθημα εθελοντισμού. Στο Λύκειο προβλέπονται μαθήματα σχετικά με την κοινωνική και πολιτική ζωή στα οποία περιέχονται στοιχεία για πολιτικές και πολιτειακές δομές, καθώς και κάποιες σποραδικές αναφορές σε μη κυβερνητικές οργανώσεις. Πρόκειται για μαθήματα μάλλον σχετικά με τη «πολιτεϊότητα», παρά με τον εθελοντισμό.

Στο μάθημα *Βιωματικές δράσεις* του Γυμνασίου (όπως και στις *Ερευνητικές Εργασίες* του Λυκείου, γνωστά και ως project) δίνεται η δυνατότητα, κάτω από προϋποθέσεις, να υλοποιηθούν προγράμματα για τον εθελοντισμό ή προγράμματα με άλλη θεματική αλλά συναφή με τον εθελοντισμό.

2.2β Σχολικά βιβλία

Μια μικρή ανασκόπηση των σχολικών βιβλίων του Γυμνασίου οδηγεί στις παρακάτω παρατηρήσεις:

Στα σχολικά βιβλία Γυμνασίου πουθενά δεν υπάρχει κάποιο διακριτό κεφάλαιο ή ενότητα για τον εθελοντισμό, ή για κάτι άλλο συναφές πχ. αλληλεγγύη, ούτε σχετικές προτεινόμενες δραστηριότητες. Σποραδικές αναφορές γίνονται σε θέματα φιλανθρωπίας μέσα από κάποια αποσπάσματα λογοτεχνικών έργων στα βιβλία «Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου. Τα κείμενα αυτά έχουν επιλεγεί με διαφορετικό κριτήριο και ενταχθεί σε ενότητες με τίτλο «Η αγάπη για τους συνανθρώπους μας-οι φιλικοί δεσμοί - η αγάπη», αλλά είναι στην ευχέρεια του διδάσκοντος αν θα τα αξιοποιήσει ή όχι στην κατεύθυνση της ενίσχυσης του εθελοντισμού.

Ελάχιστες επίσης αναφορές υπάρχουν σε μη κυβερνητικές ή εθελοντικές Οργανώσεις, κυρίως περιβαλλοντικές. Οι αναφορές αυτές περιορίζονται να προτείνουν στους μαθητές να επισκεφτούν τις αντίστοιχες ιστοσελίδες για τη συλλογή πληροφοριών χωρίς καμία αναφορά σε κάποια άλλη δυνατότητα εθελοντικής εμπλοκής.

Στο «Ερμηνευτικό Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας» για Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου (εκδ. ΙΤΥΕ 2014), αναφέρονται οι λέξεις «εθελοντής / εθελόντρια» ως εξής: «εθελοντής/εθελόντρια: πρόσωπο που προσφέρει έργο με τη θέλησή του, χωρίς υλική

αμοιβή» (σελ 117). Επίσης, στο ίδιο εγχειρίδιο, υπάρχουν επεξηγήσεις των όρων «αλληλεγγύη» και «αλληλέγγυος». Συγκεκριμένα στη σελ 25 αναφέρεται «αλληλεγγύη: η σχέση αμοιβαίας ηθικής ή υλικής υποστήριξης μεταξύ ατόμων ή ομάδων» και «αλληλέγγυος: αυτός που είναι πρόθυμος να συμπαρασταθεί σε κάποιον». Σημειώνουμε ότι οι όροι αυτοί συνδέονται με τις έννοιες «υποστήριξη» και «συμπαραστάση», και ότι το χαρακτηριστικό του «αμοιβαίου» περιλαμβάνεται στον ορισμό της «αλληλεγγύης». Λήμμα για την «φιλανθρωπία» δεν υπάρχει στο ίδιο Λεξικό.

Στα σχολικά βιβλία του Λυκείου υπάρχουν αναφορές στον ενεργό πολίτη αλλά η παρουσίασή τους δεν αποτελεί μέρος αυτής της μελέτης, η οποία περιορίζεται στην υποχρεωτική εκπαίδευση.

2.2γ Σχολικές Δράσεις και Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων

Ενώ δεν υπάρχει μάθημα εθελοντισμού στο Γυμνάσιο, ούτε ιδιαίτερες αναφορές σε αυτόν, υπάρχουν δράσεις στο σχολείο που έχουν χαρακτηριστικά εθελοντισμού τόσο για τους μαθητές όσο και για τους εκπαιδευτικούς.

Υλοποιούνται *δράσεις εντός σχολείου* στις οποίες μαθητές ή εκπαιδευτικοί παίρνουν μέρος, εκτός ωρών μαθημάτων, και με επιλογή τους, όπως π.χ. δεντροφύτευση ή προετοιμασία μιας εκδήλωσης ή ενός φεστιβάλ. Οι δράσεις αυτές είναι εθελοντικές και μπορεί να είναι ευκαιριακές ή και σταθερές.

Μια άλλη μορφή εθελοντικής συμμετοχής μαθητών και εκπαιδευτικών σε σχολικές δράσεις είναι μέσα από τα θεσμοθετημένα και πιο καλά οργανωμένα *Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων* (Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Αγωγή Υγείας, Πολιτιστικά Θέματα, Αγωγή Σταδιοδρομίας, eTwinning). Τα Προγράμματα αυτά είναι **προαιρετικά**, τόσο για τους μαθητές όσο και για τους εκπαιδευτικούς, και στο Γυμνάσιο υλοποιούνται για 2 ώρες την εβδομάδα, εκτός του διδακτικού ωραρίου (απογεύματα, Σάββατα ή Κυριακές) από τον Οκτώβριο μέχρι και το Μάιο. Το αντικείμενό τους επιλέγεται κατόπιν συνεργασίας των μαθητών με τους εκπαιδευτικούς. Σε μερικά από αυτά τα Προγράμματα ο εθελοντισμός εμφανίζεται σαν το κύριο αντικείμενο του Προγράμματος, αλλά σχεδόν σε όλα υπάρχουν δράσεις με χαρακτηριστικά εθελοντισμού, π.χ. οργάνωση δράσεων ενημέρωσης σε θέματα ανακύκλωσης, δεντροφύτευσης, και συμμετοχής σε κοινωνικές δομές, «υιοθέτηση» και φροντίδα μνημείων κ.ά. Επίσης, μέσα από αυτά τα Προγράμματα οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί έρχονται σε επαφή και με οργανώσεις που είτε παρέχουν είτε οργανώνουν εθελοντική εργασία. Όμως, παρά τις κατά καιρούς εξαγγελίες για σχολείο ανοιχτό στη κοινωνία, η επίσημη γραφειοκρατία και το θεσμικό πλαίσιο είναι τόσο αυστηρά, που στην πράξη καθιστούν πάρα πολύ δύσκολη την συνεργασία των σχολείων με οργανώσεις μη τυπικής εκπαίδευσης, όπως οι περιβαλλοντικές, πολιτιστικές ή κοινωνικές οργανώσεις, οι επιστημονικές ενώσεις και άλλοι φορείς που θα μπορούσαν να τροφοδοτήσουν τους μαθητές με πρότυπα και ιδέες. Παρόλα αυτά αξίζει να τονισθεί ότι ο αριθμός αυτών των Προγραμμάτων είναι μεγάλος, όπως μεγάλος είναι και ο αριθμός των εμπλεκόμενων μαθητών και εκπαιδευτικών που συμμετέχουν σε αυτά προαιρετικά.¹²

¹² Για παράδειγμα στην Ανατ. Αττική το 2013-2014 υλοποιήθηκαν 685 τέτοια προαιρετικά Προγράμματα σε 138 από τα 153 Γυμνάσια-Λύκεια στα οποία ενεπλάκησαν πάνω από 1089 εκπαιδευτικοί (από τους 3100 περίπου της Δ/νσης) και περί τους 16000 μαθητές (αποδέκτες έγιναν πολλοί περισσότεροι μέσω των διάφορων εκδηλώσεων σε τοπικό ή υπερτοπικό επίπεδο, τα διάφορα Φεστιβάλ και άλλες εκδηλώσεις παρουσίασης αποτελεσμάτων). Τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι στη συντριπτική πλειοψηφία τους (πάνω από 75%) τα Προγράμματα αυτά υλοποιούνται από εκπαιδευτικούς που εργάζονται πέρα από το υποχρεωτικό τους ωράριο και χωρίς καμία επί πλέον αμοιβή (υλική ή ηθική). Ανάλογα στοιχεία υπάρχουν και σε άλλες περιοχές της

Συνολικά, ο εθελοντισμός, ενώ δεν αποτελεί διακριτό αντικείμενο διδασκαλίας στο ελληνικό σχολείο, συναντάται ως αναφορά σε συγκεκριμένα γνωστικά αντικείμενα και αποτυπώνεται σε συμπεριφορές και στάσεις των εκπαιδευτικών.

2.3 Διαθέσιμο Υλικό και Βοηθήματα για τον εκπαιδευτικό

Στην ενότητα αυτή καταγράφεται υλικό που διατίθεται για τους εκπαιδευτικούς και το οποίο θα μπορούσε να αξιοποιηθεί για την ανάδειξη της αξίας του εθελοντισμού και των χαρακτηριστικών του.

2.3α Εγχειρίδιο «Διδάσκοντας τον Εθελοντισμό»

Εγχειρίδιο 98 σελίδων για τον εκπαιδευτικό δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που εκδόθηκε από τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με στόχο την εξοικείωση των μαθητών με τον εθελοντισμό. Το εγχειρίδιο αυτό δημιουργήθηκε το 2011-12, με αφορμή το «Ευρωπαϊκό Έτος Εθελοντισμού». Περιλαμβάνει θεωρητικό πλαίσιο, παραδείγματα, προτάσεις δραστηριοτήτων, εκτενείς οδηγίες, ιδέες και πληροφορίες για τον σχεδιασμό εθελοντικών δράσεων από εφήβους. Συνοδεύεται από dvd.

Σε ψηφιακή μορφή: <http://volunteers.neagenia.gr/images/pdf/egxeiridio.pdf>

2.3β Video στην ιστοσελίδα της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς

Η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς στην ιστοσελίδα της <http://volunteers.neagenia.gr/> διαθέτει τα video:

- ✓ «Δράσε θετικά»(33'), παρουσίαση διαφόρων εθελοντικών ομάδων, με δράση σε ποικίλους τομείς, μέσα από τον λόγο μελών τους, αλλά και επωφελούμενων. Το βίντεο αυτό δημιουργήθηκε με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ως αφορμή για διάλογο και προβληματισμό γύρω από τον εθελοντισμό, για μαθητές Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης αλλά και ενήλικες.
- ✓ «Δράσε θετικά», σποτ (3'.22'') με αποσπάσματα από το προηγούμενο video.
- ✓ «Βάλε χρώμα, γίνε κι εσύ εθελοντής» (47''), με υπόδειξη τομέων που αναπτύσσεται ο εθελοντισμός.
- ✓ «Το 2011 είναι η χρονιά σου» (1'.24''), με θέμα την έκθεση που πραγματοποιήθηκε για την παρουσίαση εθελοντικών οργανώσεων.
- ✓ «Εθελοντική ομάδα Μήλου» (11'), παρουσίαση των δράσεών της και των αποτελεσμάτων της δουλειάς της (πριν και μετά).
- ✓ «Ομάδα διαχείρισης κρίσεων» (5'), παρουσίαση των δράσεων των Εθελοντών Διασωστών.

Ας σημειωθεί ότι η ιστοσελίδα διαθέτει χώρο για την καταγραφή ομάδων που δρουν εθελοντικά.

2.3γ Υλικό εθελοντικών οργανώσεων

Οι ιστοσελίδες και τα έντυπα των εθελοντικών οργανώσεων αποτελούν πηγή για την άντληση πληροφοριών, από εκπαιδευτικούς και μαθητές, για δράσεις και πρακτικές

εθελοντισμού.

Σε πολλές περιπτώσεις οι οργανώσεις, όπως η Διεθνής Αμνηστία, ο Συνήγορος του Πολίτη/Συνήγορος του Παιδιού, η ActionAid, το WWF, το SCI Hellas, Η Ύπατη Αρμοστεία για τους Πρόσφυγες, Το Χαμόγελο του Παιδιού, η UNICEF, οι Γιατροί του Κόσμου κ.ά., διαθέτουν ειδικά «εκπαιδευτικά πακέτα», που αφορούν το ιδιαίτερο αντικείμενό τους και εμμέσως την ενεργό πολιτειότητα. Επίσης ο εκπαιδευτικός έχει πρόσβαση σε βοηθήματα για την ενίσχυση γενικά της ομαδικότητας, της ανάπτυξης της νεανικής δημιουργικότητας και της πρωτοβουλίας. Μέσα σε αυτό το εκπαιδευτικό υλικό μπορεί κανείς να βρει μεμονωμένες δραστηριότητες που προάγουν τα χαρακτηριστικά του εθελοντισμού και της αλληλεγγύης, χωρίς όμως να εστιάζουν ειδικά στον εθελοντισμό στην εκπαίδευση.

Συμπέρασμα της διερεύνησης αυτής είναι ότι δεν υπάρχει ικανοποιητικός αριθμός εξειδικευμένων βοηθημάτων ή άλλο εκπαιδευτικό υλικό για τον εκπαιδευτικό και για τον μαθητή με θέμα τον εθελοντισμό στην εκπαίδευση. Το μοναδικό εγχειρίδιο απευθύνεται αποκλειστικά στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

2.4 Μεμονωμένες δράσεις - προγράμματα με αναφορά στον εθελοντισμό στο σχολείο

Κατά καιρούς, και συνήθως με επετειακό χαρακτήρα, τόσο το Υπουργείο Παιδείας όσο και διάφορες οργανώσεις στέλνουν στα σχολεία εγκυκλίους με τις οποίες προτείνουν διάφορες δράσεις που έχουν χαρακτηριστικά εθελοντισμού. Επίσης δράσεις προτείνονται και από την τοπική αυτοδιοίκηση.

Συνήθως οι δράσεις που προτείνονται είναι η ανάληψη μιας μικρής πρωτοβουλίας σε τοπικό επίπεδο, π.χ. καθαρισμός παραλίας, κάποιος θεματικός διαγωνισμός (ζωγραφικής, λογοτεχνίας κ.ά.), η επίσκεψη σε κάποιο χώρο που συνδέεται με εθελοντική δραστηριότητα, η πρόσκληση κάποιων ειδικών στο σχολείο, η ενίσχυση ορισμένων φορέων με εθελοντική δράση με τρόφιμα ή σχολικό υλικό και αντίστοιχα η συγκέντρωση τροφίμων ή άλλων αντικειμένων σε περιπτώσεις φυσικών καταστροφών. Συνήθως η υπόδειξη του Υπουργείου είναι ότι οι δράσεις αυτές «δεν πρέπει να παρακωλύουν τα μαθήματα», δηλωτικό των προτεραιοτήτων του.

2.4α Εγκύκλιοι και έγγραφα του ΥΠαιΘ και άλλων φορέων

Ενδεικτικά, αναφέρονται στη συνέχεια Εγκύκλιοι του ΥΠαιΘ και έγγραφα άλλων φορέων για δράσεις που σχετίζονται με τον εθελοντισμό, χωρίς όμως να συγκεντρώνουν όλα τα χαρακτηριστικά του:

- Συγκέντρωση τροφίμων για τον Εθελοντικό Οργανισμό Χαμόγελο του Παιδιού» Αριθ. Πρωτ. 130568/Γ2/ 18/10/2010, 47835 /Γ2/ 27/04/2012, αρ. πρ. 170358/Γ2/21-10-2014
- Δασαρχείο Χαλκίδας με έγγραφο ότι «σε συνεργασία με συλλόγους της περιοχής Χαλκίδας, θα πραγματοποιήσει στις 15-12-09 και 20-12-09, αναδάσωση στην ευρύτερη περιοχή «Ριτσώνας» και επιδιώκεται «η συμμετοχή των περιβαλλοντικών ομάδων των σχολείων».

2.4β Ευρωπαϊκό Έτος Εθελοντισμού

Το 2011 είχε ανακηρυχθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση ως «*Ευρωπαϊκό Έτος Εθελοντικών Δραστηριοτήτων που προάγουν την ενεργό συμμετοχή του πολίτη*». Συνοπτικά σε έντυπα και ιστοσελίδες αναφέρεται ως «Ευρωπαϊκό Έτος Εθελοντισμού». Υπήρξε

αφορμή για την ενασχόληση σχολικών ομάδων, κυρίως μέσα από προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων (βλ. σχετικά 2.1γ και 2.2γ), με τον εθελοντισμό, καθώς και για την οργάνωση ημερίδων και σεμιναρίων, κυρίως από Υπευθύνους Σχολικών Δραστηριοτήτων και από ΚΠΕ (Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης)¹³. Μέρος αυτής της δραστηριότητας, που πάντως δεν ακολουθούσε μια ενιαία αντίληψη και ήταν διάσπαρτη, έχει αποτυπωθεί στο διαδίκτυο (βλ. παρακάτω).

2.4γ Εβδομάδα Εθελοντισμού

Το Υπουργείο Παιδείας ενέκρινε (Αρ. πρωτ. 14381 /Γ7/ 3-2-2014) και κοινοποίησε στα σχολεία την καμπάνια «Εβδομάδα Εθελοντισμού», μια καμπάνια της πρωτοβουλίας «Let's do it Greece 2014», που στοχεύει στην ενεργοποίηση των πολιτών σε όλη την Ελλάδα, για μία κοινή ημέρα εθελοντικής δράσης. Τα ενδιαφερόμενα σχολεία έπρεπε να δηλώσουν συμμετοχή στον ιστότοπο <http://www.letsdoitgreece.org>. Σκοπός της εβδομάδας ήταν «η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη συμμετοχή και ευαισθητοποίηση των μαθητών, καθώς και η αλλαγή στάσης απέναντι σε θέματα που αφορούν στην καθαριότητα του περιβάλλοντος και ιδιαίτερα του σχολικού περιβάλλοντος, όπου περνούν τον περισσότερο χρόνο της ημέρας τους». Στον ιστότοπο περιέχονται προτάσεις δράσεων σύντομης διάρκειας (<http://www.letsdoitgreece.org/repository/Archives/%CE%A3%CE%A7%CE%95%CE%94%CE%99%CE%9F%20%CE%94%CE%A1%CE%91%CE%A3%CE%97%CE%A3%20%CE%A3%CE%A7%CE%9F%CE%9B%CE%95%CE%99%CE%A9%CE%9D.pdf>)

Ενδεικτικά προτάσεις που αναφέρονται στον ιστότοπο <http://www.letsdoitgreece.org>:

- ✓ Οργάνωση εθελοντικού καθαρισμού της αυλής και των τάξεων.
- ✓ Καταγραφή και διαχωρισμός των απορριμμάτων.
- ✓ Οργάνωση της μεταφοράς τους στον πλησιέστερο κάδο ανακύκλωσης. Έρευνα σχετικά με τη δυνατότητα μείωσης των απορριμμάτων του σχολείου
- ✓ Οργάνωση εργαστηρίου χειροτεχνίας με ανακυκλώσιμα υλικά (trash art).
- ✓ Συγγραφή και δραματοποίηση σύντομων θεατρικών δρώμενων.
- ✓ Οργάνωση διαγωνισμού και βράβευση της καθαρότερης και αισθητικά ωραιότερης τάξης με βραβείο που θα φιλοτεχνήσουν οι ίδιοι οι μαθητές.
- ✓ Οργάνωση ομάδας «δημοσιογράφων» του σχολείου που φωτογραφίζουν, γράφουν τα κείμενα και αναρτούν στην ιστοσελίδα του σχολείου τις δράσεις της «Εβδομάδας Εθελοντισμού Let's do it Greece 2014».

2.4 δ Δραστηριότητες, προτάσεις και αναφορές στον εθελοντισμό από σχολεία

Ενδεικτικά αναφέρονται δραστηριότητες σχολείων, αλλά και αναφορές στον εθελοντισμό και τα χαρακτηριστικά του, όπως έχουν αποτυπωθεί στο διαδίκτυο:

A. Με αφορμή το Έτος Εθελοντισμού

- Αρσάκειο Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης, παρουσίαση δράσης Περιβαλλοντικής Ομάδας του με θέμα «Εθελοντισμός, στάση ζωής»
<http://www.peekpemagazine.gr/article/%CE%B5%CE%B8%CE%B5%CE%BB%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%AC%CF%83%CE%B7-%CE%B6%CF%89%CE%AE%CF%82->

¹³

ΚΠΕ ΚΟΡΘΙΟΥ ΑΝΔΡΟΥ

<http://perekp.wordpress.com/2014/04/28/%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%BF-%CF%83%CE%B5%CE%BC%CE%B9%CE%BD%CE%AC%CF%81%CE%B9%CE%BF-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%BA%CF%80%CE%B5-%CE%BA%CE%BF%CF%81%CE%B8%CE%AF%CE%BF%CF%85/>

%CE%B1%CF%81%CF%83%CE%AC%CE%BA%CE%B5%CE%B9%CE%BF-
%CE%B3%CF%85%CE%BC%CE%BD%CE%AC%CF%83%CE%B9%CE%BF

- Παρουσίαση πρότασης για πρόγραμμα σχολικής δραστηριότητας με θέμα: «Εθελοντισμός και Κοινωνική αλληλεγγύη» Παπαγιαννοπούλου Τζένη, υπ. Σχολικών Δραστηριοτήτων Β/θμιας Εκπ/σης Ν. Φθιώτιδας <http://didefth.gr/gray/wp-content/uploads/2013/02/%CE%95%CE%98%CE%95%CE%9B%CE%9F%CE%9D%CE%A4%CE%99%CE%A3%CE%9C%CE%9F%CE%A3-%CE%9A%CE%91%CE%99-%CE%9A%CE%9F%CE%99%CE%9D%CE%A9%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%97-%CE%91%CE%9B%CE%9B%CE%97%CE%9B%CE%95%CE%93%CE%93%CE%A5%CE%972.pdf>
- 1^ο Ειδικό δημοτικό Σχολείο Πειραιά, παρουσίαση εν συντομία της έννοιας και των χαρακτηριστικών του εθελοντισμού και εστίαση μέσα από φωτογραφίες σε εθελοντικές δράσεις υποστήριξης του σχολείου στο <http://1dim-eidpeiraia.att.sch.gr/drastiriotites/ethelontismos.pdf>
- 2^ο Δημοτικό Σχολείο Πάτρας, παρουσίαση των χαρακτηριστικών του εθελοντισμού, των δράσεων των μαθητών και ανάλυση απαντήσεων σε ερωτηματολόγιο των μαθητών για τον εθελοντισμό στο <http://www.slideshare.net/thomasboulieris/29-27972948>

Β. Δραστηριότητες με αφορμή τη δράση «**Εβδομάδα εθελοντισμού**»

- 3ο Δημοτικό Σχολείο Καρπενησίου http://www.evrytanika.gr/index.php?option=com_content&id=784885%3A-3-&Itemid=124
- 5^ο Δημοτικό Σχολείο Χρυσούπολης <http://5dimchrys.blogspot.gr/2014/03/lets-do-it-greece.html>
- 3^ο Πρότυπο Πειραματικό Σχολείο Ευόσμου, τραγούδι «Ο μικρός εθελοντής» δράσεις στο πλαίσιο της Εβδομάδας Εθελοντισμού <http://3dim-evosm.web.auth.gr/archives/1340>

Γ. Σε **ιστοσελίδες και blogs σχολείων** περιγράφονται επίσης εθελοντικές δράσεις, ανεξάρτητα από το θεματικό έτος ή την εβδομάδα εθελοντισμού. Κάποιες από αυτές παρατίθενται ενδεικτικά:

- «Ένα πιάτο φαγητό», εθελοντική δράση μαθητών της Α' Λυκείου 2011-2012 του Εσπερινού Γυμνασίου - Λυκείου Αργοστολίου Κεφαλλονιάς, στο πλαίσιο του μαθήματος για την εκπόνηση ερευνητικής εργασίας στην Α' Λυκείου. Οι μαθητές σχεδίασαν και δημιούργησαν μια διαδικτυακή πλατφόρμα διανομής φαγητού σε απόρους. Οι προσφορές γευμάτων γίνονται από εθελοντές κατόπιν συνεννόησης με την ομάδα. Ο εθελοντής είναι υποχρεωμένος να καταχωρήσει καθημερινά το γεύμα που προσφέρει στη σελίδα του τρέχοντος μήνα. Ο συντονιστής αντιστοιχεί τις προσφορές στους κατάλληλους αποδέκτες και προχωρά στη διανομή. Η πλατφόρμα είναι ελεύθερου λογισμικού, <http://enariatofaghto.wikispaces.com>
- Μουσικό Σχολείο Ηρακλείου Κρήτης, ετήσιο πρόγραμμα εθελοντισμού (σχολική δραστηριότητα με τίτλο *Δημιουργικός Εθελοντισμός*) με ποικίλες δράσεις <http://www.mousiko-sxoleio-irakleiou.com/epsilonpsilonlambdomicronnutaiotasigmamuomicronsigma.html>
- 1^ο Δημοτικό σχολείο Γουμένισσας, (Πρόγραμμα Σχολικής Δραστηριότητας, βλ. σχετικά 2.1γ) στο πλαίσιο του οποίου μεταξύ άλλων πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις και παροχές σε είδος στο κοινωνικό φαρμακείο Γουμένισσας και την στην παιδιατρική κλινική <http://1dimgoumenissas.blogspot.gr/2013/09/blog-post.html>

Δ. Μια σημαντική πρωτοβουλία εκπαιδευτικών είναι το #tutorpool (<http://tutorpool.gr/page/faq>)

Πρόκειται για ένα Δίκτυο Εθελοντισμού και Αλληλεγγύης για την Παιδεία που δημιουργήθηκε μέσω διαδικτύου και φέρνει σε επαφή εθελοντές διδάσκοντες με παιδιά και οικογένειες που έχουν ανάγκη μαθησιακής υποστήριξης. « Σκοπός μας», αναφέρουν, «είναι να περιηγηθούμε στους δρόμους της για να συναντήσουμε ο ένας τον άλλο, να κουβεντιάσουμε και να συνεργαστούμε, να αλληλεπιδράσουμε και να αλληλοβοηθηθούμε. Οι πρώην μαθητές μεταδίδουν την γνώση στους σημερινούς. Οι γονείς στηρίζουν ο ένας τον άλλο. Οι μαθητές γνωρίζονται μεταξύ τους και δημιουργούν. Όλοι μαζί διδασκόμαστε την αλληλεγγύη στην πράξη. Ο καθένας με τις δυνάμεις του και πολυεπίπεδα, επιχειρούμε να πετύχουμε αυτό που η πολιτεία αδυνατεί να προσφέρει ή δεν έχει σκοπό να προσφέρει· τις ίσες ευκαιρίες για κάθε μαθητή, όσο αυτό είναι δυνατό εντός του παρόντος εκπαιδευτικού συστήματος. [...] θεωρούμε ότι το δικαίωμα στην παιδεία είναι θεμελιώδες, συγκροτούμε από κοινού με τους μαθητές και τους γονείς ένα δίκτυο αλληλεγγύης και εθελοντισμού για την παιδεία, για να διασφαλίσουμε την πρόσβαση όλων των μαθητών στη γνώση». Στον ιστότοπο αυτό έχουν επίσης καταγραφεί πρωτοβουλίες αλληλεγγύης σχολείων ή εκπαιδευτικών.

2.4ε Πρωτοβουλίες των Συλλόγων Γονέων

Στην ενότητα αυτή είναι σκόπιμο να αναφερθούν οι πρωτοβουλίες των Συλλόγων Γονέων με χαρακτηριστικά εθελοντισμού, που γίνονται σε τρεις κυρίως κατευθύνσεις:

- δράσεις σε τοπικό επίπεδο, όπως ο καθαρισμός ενός πάρκου,
- δράσεις για οργανώσεις ή ιδρύματα, όπως συγκέντρωση ρουχισμού ή τροφίμων
- δράσεις για την υποστήριξη του σχολείου, π.χ. βάψιμο, βελτίωση αύλειου χώρου, δημιουργία βιβλιοθήκης κ.ά. Για παράδειγμα, πρωτοβουλία γονέων για βάψιμο του σχολείου των Βατερών Λέσβου http://www.vatera.gr/old_site/news36.php

Οι τελευταίες μπορούν να θεωρηθούν ως ένα βαθμό δράσεις υποκατάστασης του κράτους που οφείλει να συντηρεί το σχολείο.

2.5 Εθελοντικές οργανώσεις για παιδιά

Στην Ελλάδα λειτουργούν δυο οργανώσεις για παιδιά που ανήκουν σε διεθνείς εθελοντικές οργανώσεις: Το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων (<http://www.sep.org.gr>) και το Σώμα Ελληνικού Οδηγισμού (<http://www.seo.gr/homepage.asp?ITMID=2&Lang=GR>). Ένας από τους κεντρικούς στόχους τους είναι να εμφυσήσουν στα παιδιά τις αρχές του εθελοντισμού, της συνεργασίας και της αλληλεγγύης. Συχνά οι ομάδες αναλαμβάνουν εθελοντικές δράσεις.

ΜΕΡΟΣ Γ΄

ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ ΣΕ ΑΛΛΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

Στην παρακάτω ενότητα γίνεται μια συνοπτική αναφορά και σχολιασμός στο αν και πως εμφανίζεται ο εθελοντισμός σε εκπαιδευτικά συστήματα άλλων χωρών.

Η έρευνα έγινε στα Αναλυτικά Προγράμματα αγγλοσαξονικών κυρίως χωρών, όπως η Αγγλία, η Αυστραλία, ο Καναδάς, αλλά και χωρών όπως η Γερμανία, η Γαλλία, οι ΗΠΑ, και οι Σκανδιναβικές χώρες και είναι μόνο ενδεικτική.

Στα Εθνικά Αναλυτικά Προγράμματα Αγγλίας, Αυστραλίας, Καναδά, αλλά και στα αντίστοιχα Προγράμματα Σπουδών για την υποχρεωτική εκπαίδευση στη Γαλλία, Γερμανία, ΗΠΑ και Σκανδιναβικές χώρες διαπιστώνεται ότι:

α) Ο εθελοντισμός δεν εμφανίζεται ως διακριτό μάθημα ενταγμένο στο ωρολόγιο πρόγραμμα, ούτε υπάρχει βιβλίο για τον εθελοντισμό. Όμως ενθαρρύνονται οι εθελοντικές δράσεις τόσο στην σχολική ζωή όσο και προς την τοπική κοινωνία.

β) Πολλές και ποικίλες μη κυβερνητικές εθελοντικές οργανώσεις υλοποιούν προγράμματα με τα σχολεία.

γ) Υπάρχει το μάθημα της «πολιτειότητας» ή «αγωγής πολίτη» (citizenship ή active citizenship) σε όλες τις παραπάνω αναφερόμενες χώρες στο οποίο μπορεί να ανιχνευτούν θέματα σχετιζόμενα με τον εθελοντισμό

Σχέση εθελοντισμού-πολιτειότητας:

Στο Εθνικό Αναλυτικό Πρόγραμμα της Αγγλίας (National Curriculum) υπάρχει μάθημα σχετικό με την «πολιτειότητα» ή «αγωγή πολίτη» (citizenship) μόνο στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Στα περιεχόμενα του μαθήματος εντάσσονται ενότητες για την γνωριμία του μαθητή με τα διάφορα συστήματα διακυβέρνησης, για τη δημοκρατία και τα όργανά της και την αξία της ενεργού συμμετοχής στα κοινά, με έμφαση στην αποδοχή και σεβασμό στη διαφορετικότητα αλλά και στην κοινωνική συνοχή. Υπάρχει αρκετό εκπαιδευτικό υλικό, βοηθήματα και οδηγίες για να σχεδιάσει ο εκπαιδευτικός το δικό του κύκλο μαθημάτων. Σχέδια μαθημάτων και άλλο υποστηρικτικό υλικό (παιχνίδια κλπ) παρέχονται και από την Ένωση για τη Διδασκαλία της Πολιτειότητας (ACT-Association for Citizenship Teaching).

Στη Βρετανία η κριτική που ασκήθηκε στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του μαθήματος της Πολιτειότητας εστίασε στο γεγονός ότι μάθημα προσέφερε πολλές γνώσεις και ελάχιστες συγκεκριμένες δεξιότητες. Επίσης, στον τομέα «γνώσεις» η Διεθνής Αμνηστία (UK) διαπίστωνε σημαντικά κενά ειδικά στον τομέα «ανθρώπινα δικαιώματα». Οργανώσεις της Αγγλίας άσκησαν επίσης κριτική τονίζοντας ότι το μάθημα της πολιτειότητας και του ενεργού πολίτη δεν μπορεί να περιορίζεται σε δράσεις εθελοντισμού ή «κάνε μια καλή πράξη», αλλά θα πρέπει να περιλαμβάνει «πρωτότυπη κοινωνική και δημοκρατική δράση», τονίζοντας ότι π.χ. δεν μπορεί οι νέοι να ενθαρρύνονται να προσφέρουν βοήθεια σε ηλικιωμένους χωρίς να αναλογιστούν τις δομές πρόνοιας στην κοινωνία και τις πολιτικοκοινωνικές πλευρές του ζητήματος. (<http://www.sec-ed.co.uk/news/citizenship-is-not-just-volunteering>). Έχει επίσης επισημανθεί ότι είναι πολύ περιορισμένο το υλικό για 1) την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών σχετικά με τον εθελοντισμό και 2) να στηρίξει τη διδασκαλία στους

μαθητές του ιστορικού και του σημερινού ρόλου της ενεργού συμμετοχής των πολιτών (<http://www.energizeinc.com/wisdom/curriculum.html>)

Επισημαίνεται η παρουσία του εθελοντισμού ως πρόταση διαπραγμάτευσης στα πλαίσια του αναθεωρημένου το 2014 Εθνικού Προγράμματος για την Πολιτειότητα) στην ιστοσελίδα της ACT (Association for Citizenship Teaching), με τον τίτλο «Ο εθελοντισμός σε 4 μαθήματα», με σχέδια μαθημάτων. Η ίδια Ένωση Εκπαιδευτικών παραπέμπει στην ιστοσελίδα <http://www.gogivers.org> για υλικό σε σχέση με την εισαγωγή της έννοιας του εθελοντισμού στο μάθημα της Πολιτειότητας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, «προκειμένου να καταλάβουν πώς οι άνθρωποι φροντίζουν ο ένας τον άλλον αλλά και ευρύτερα για τον κόσμο, προσδοκώντας οι μαθητές να έχουν αργότερα έναν ενεργό ρόλο σε μια αλληλέγγυα κοινωνία». Το προτεινόμενο υλικό είναι πιο κοντά σε μια διευρυμένη έννοια της φιλανθρωπίας (charity).

Επίσης είναι σημαντικό να αναφερθεί η παρουσία εθελοντών γονέων σε σχολεία της Μ. Βρετανίας: προσφέρουν ποικίλη υποστήριξη και παροτρύνονται γι' αυτό από τα σχολεία αλλά και από φορείς και ιστοσελίδες για γονείς.

Με τον τρόπο αυτό καλλιεργείται ένα θετικό κλίμα για τον εθελοντισμό τόσο στο σχολείο, όσο και στην οικογένεια.

Ομοίως, στη Γαλλία, στη Γερμανία και στις Σκανδιναβικές χώρες διαπιστώνεται ότι υπάρχει μάθημα «αγωγής του πολίτη» τόσο στο δημοτικό όσο και στο Γυμνάσιο, αλλά δεν υπάρχει μάθημα ούτε εγχειρίδιο ειδικά για τον εθελοντισμό. Στη Γαλλία και στο Λύκειο εμφανίζεται μια προσπάθεια του επίσημου κράτους (με διαφημιστικά σποτ στην τηλεόραση κ.ά.) να πείσει τους νέους για τις αξίες του εθελοντισμού, συνδέοντάς τον όμως με την εθελοντική εναλλακτική θητεία. Σε όλες τις χώρες οι συνεργασίες σχολείων με ΜΚΟ σε project είναι συνηθισμένο. Ειδικά στις Σκανδιναβικές χώρες ο εθελοντισμός θεωρείται έκφραση της ενεργού πολιτειότητας και ενυπάρχει στα αντίστοιχα μαθησιακά πεδία.

Στις ΗΠΑ δεν μπορούμε να μιλήσουμε για ένα ενιαίο πρόγραμμα σπουδών λόγω των διαφοροποιήσεων σε κάθε Πολιτεία / περιοχή. Οι οργανώσεις των εκπαιδευτικών, καθώς και εκπρόσωποι των εκπαιδευτικών αρχών αναφέρονται στη μακρά παράδοση του εθελοντισμού στις ΗΠΑ, καταγράφοντας γεγονότα, όπως η συμμετοχή σε πολέμους και πρόσωπα της ιστορίας που ήταν παραδείγματα εθελοντισμού.

Προτείνονται ιδέες για δραστηριότητες σχετικά με τον εθελοντισμό είτε ενταγμένες σε υπάρχοντα μαθησιακά πεδία (ενδεικτικά:

<http://www.pbs.org/teachers/thismonth/volunteer>), είτε ως σύντομες δράσεις (ενδεικτικά: <http://learningtogive.org/lessons/search/#text>)

Αναφέρεται επίσης ως παιδαγωγική μέθοδος το Service Learning, που έχει στοιχεία εθελοντισμού: συνδυάζει προγράμματα υπηρεσίας προς την κοινότητα με ακαδημαϊκή γνώση, και έχει στόχο να βοηθήσει τους νέους να αποκτήσουν νέες δεξιότητες (κριτική σκέψη, λήψη αποφάσεων, ικανότητα αξιολόγησης) και να αναπτύξουν συνείδηση υπεύθυνου πολίτη.

Η συμμετοχή σε πρόγραμμα αυτού του τύπου δίνει «μονάδες» στον εκπαιδευόμενο για τη συνέχιση των σπουδών του.

ΜΕΡΟΣ Δ΄

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Στην παρακάτω ενότητα γίνεται μια σύντομη περιγραφή των προτάσεων για την κάλυψη του κενού που υπάρχει στην προώθηση του εθελοντισμού στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Παρουσιάζονται στοιχεία για την αναγκαιότητα της συστηματικής εισαγωγής του εθελοντισμού στην υποχρεωτική εκπαίδευση και διατυπώνονται οι πρώτες σκέψεις για πιθανούς τρόπους ένταξης του θέματος στο υπάρχον πλαίσιο. Στη συνέχεια προτείνεται η μορφή και το περιεχόμενο υλικού χρήσιμου για τον εκπαιδευτικό

4.1 «Μάθημα» εθελοντισμού και αλληλεγγύης στο σχολείο;

4.1α Γιατί

Η συνειδητή συμμετοχή σε προγράμματα και δράσεις με εθελοντικό χαρακτήρα μπορεί να αποτελέσει **τρόπο διαπαιδαγώγησης των παιδιών προς την κατεύθυνση της ενεργού πολιτεότητας**, του πολίτη που ενδιαφέρεται για ό,τι συμβαίνει στην κοινότητα, συμμετέχει και αναλαμβάνει πρωτοβουλίες¹⁴. Η εκπαίδευση για την ιδιότητα του ενεργού πολίτη δεν στοχεύει απλώς στη διαμόρφωση ενός ενημερωμένου και πληροφορημένου πολίτη-μαθητή, αλλά πρέπει να βοηθάει τον μαθητή να αναπτύξει εργαλεία γνώσης και κατανόησης και να καλλιεργήσει τις δεξιότητες, τις ικανότητες και τις αξίες που του δίνουν τη δυνατότητα ενεργού και υπεύθυνης συμμετοχής¹⁵.

4.1β Κίνητρα

Ένα ερώτημα που τίθεται για τη σχέση εθελοντισμού, αλληλεγγύης και ενεργού πολιτεότητας, είναι το γιατί οι μαθητές, αν και φαίνεται να συμμετέχουν πολύ πρόθυμα σε δραστηριότητες εντός σχολικού πλαισίου, εκδηλώνουν ένα είδος πολιτικής και κοινωνικής απάθειας ως ενήλικες (Καρακατσάνη 2008). Υπάρχει ανάγκη για προτάσεις που αναδεικνύουν τα πιθανά κίνητρα για την εμπλοκή των νέων σε δράσεις εθελοντικού χαρακτήρα ή συμμετοχής στα κοινά. Κατά την Gallagher (University Toronto) είναι κρίσιμο να μάθουμε μαζί με τους νέους για το τι **ελπίζουν**, για ποιους και για τι **νοιάζονται** και για το πώς αυτή η «**ελπίδα**» (hope) και η «**φροντίδα**» (care) επηρεάζει την συμμετοχή τους στην πολιτική, οικονομική, πολιτιστική ζωή της τοπικής αλλά και της διεθνούς κοινότητας.

4.1γ Υπάρχουν δυνατότητες ένταξης του εθελοντισμού στο σημερινό σχολικό πρόγραμμα;

Ο ορισμός του εθελοντισμού, τα επί μέρους χαρακτηριστικά του και η διάκρισή του από άλλες έννοιες, όπως περιγράφεται παραπάνω, αντιβαίνει με την εισαγωγή του ως αυτοτελές γνωστικό αντικείμενο όπου η επίδοση του μαθητή θα εξετάζεται και θα αξιολογείται. Είναι όμως πολύ σημαντική η εισαγωγή του εθελοντισμού **ως καλλιέργεια**

¹⁴ Στο πλαίσιο της Στρατηγικής της Λισσαβόνας και προς επίτευξη του στρατηγικού στόχου να γίνει η Ευρωπαϊκή Ένωση «ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης ανά την υφήλιο για την επόμενη δεκαετία», η ενεργός πολιτεότητα (active citizenship), καθορίστηκε ως ένας από τους 13 μελλοντικούς στόχους των εκπαιδευτικών συστημάτων. «Στόχος 2.3. : Υποστήριξη της ενεργοποίησης του πολίτη, της ισότητας των ευκαιριών και της κοινωνικής συνοχής», ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΕ, Έκθεση του Συμβουλίου Παιδείας προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, «Οι συγκεκριμένοι μελλοντικοί στόχοι των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης», αριθ. 5980/01, EDUC 23, Βρυξέλλες, 14-2-2001.

¹⁵ ΚΑΡΑΚΑΤΣΑΝΗ, Δ., «Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στο πλαίσιο της Κοινωνικής και Πολιτικής Εκπαίδευσης. Επαγγελματισμός, αυτοανάπτυξη και διδακτικές στρατηγικές» στο ΜΠΑΛΙΑΣ Σ. (επιμ), *Ενεργός πολίτης και εκπαίδευση*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2008.

προσωπικής στάσης και κοινωνικής συνείδησης, ως διάσταση της αγωγής του ενεργού πολίτη. Δηλαδή η εισαγωγή του με διακριτό τρόπο σε ζώνες του σχολικού προγράμματος και στις Σχολικές Δραστηριότητες όπου, σε μεγάλο βαθμό, αποφασίζει ο εκπαιδευτικός, και σε ορισμένες περιπτώσεις σε συνεργασία με τους μαθητές, το περιεχόμενο.

Συγκεκριμένα, ο εθελοντισμός μπορεί να διδάσκεται **διαθεματικά** ή να ενταχθεί στο πλαίσιο της **ευέλικτης ζώνης**, των **προαιρετικών προγραμμάτων** και των **project** ή να προσεγγίζεται ως **διακριτή ενότητα σε άλλα μαθήματα**.

Ο εθελοντισμός στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση μπορεί να αποτελεί θέμα της Ευέλικτης Ζώνης με την υλοποίηση σχεδίου εργασίας: Στην **Ευέλικτη Ζώνη** δίνεται οδηγία να υλοποιούνται τρία διαφορετικά θέματα. Στις Ε΄ και Στ΄ τάξεις η Ευέλικτη Ζώνη καταλαμβάνει 1-2 ώρες την εβδομάδα, ανάλογα με τον τύπο του σχολείου. Μπορεί ακόμα να γίνει αντικείμενο των **προαιρετικών προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων** (που στο μεγαλύτερο μέρος τους υλοποιούνται στην Ευέλικτη Ζώνη, ή, σπανιότερα, με διάχυση στα σχολικά αντικείμενα), και έχουν διάρκεια 2 τουλάχιστον μήνες.

Στο Γυμνάσιο μπορεί να προταθεί στο πλαίσιο των **Βιωματικών Δράσεων** ως ξεχωριστή και διακριτή ενότητα αλλά και να τονιστεί περισσότερο ως θέμα στο πλαίσιο των **προαιρετικών προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων**.

Προτείνεται επίσης, σε Π/βάθμια και Δ/βάθμια να αποτελεί οριζόντιο άξονα των προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων (περιβαλλοντική εκπαίδευση, αγωγή υγείας, αγωγή σταδιοδρομίας, πολιτιστικά θέματα).

Επίσης, διατυπώνεται η σκέψη να εξεταστεί η δυνατότητα **διακριτής παρουσίας του θέματος στα ήδη διδασκόμενα μαθήματα** του Δημοτικού και Γυμνασίου, όπως π.χ. στο μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος (σε περίπτωση επέκτασης στις τάξεις Α΄-Δ΄), της Πολιτικής και Κοινωνικής Αγωγής κ.ά, είτε με αξιοποίηση του υπό διαμόρφωση υλικού σε ενότητες οι οποίες έχουν σχέση με την κοινωνική ζωή, τη συμμετοχή και την αλληλεγγύη, είτε με ενεργοποίηση της δυνατότητας να υλοποιήσει η τάξη ένα σχέδιο εργασίας στο πλαίσιο του συγκεκριμένου διδακτικού αντικειμένου.

Ειδικότερα στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση:

- Η σύνδεση με τις ενότητες του μαθήματος «Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή» που αναφέρονται παραπάνω, να γίνεται με την ταυτόχρονη αξιοποίηση της δυνατότητας υλοποίησης project και αντικατάστασης του 10% του περιεχομένου του μαθήματος. Ας σημειωθεί ότι το μάθημα διδάσκεται 1 ώρα την εβδομάδα.
- Στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής, ως σχέδιο εργασίας, αν εξειδικεύεται στον εθελοντισμό στον χώρο του αθλητισμού.
- Όταν δίνεται αφορμή από το περιεχόμενο ενοτήτων κυρίως του μαθήματος της γλώσσας ή κειμένων από τα ανθολόγια, καθώς και της Ιστορίας.
- Στο μάθημα των ΤΠΕ, ως αναζήτηση και καταγραφή φορέων και δράσεων εθελοντισμού.
- Στο ολόημερο πρόγραμμα, π.χ. στους πολιτιστικούς ομίλους (που όμως δεν έχουν ενεργοποιηθεί παρά μόνο στα Πειραματικά Σχολεία).

Επιπλέον, διατυπώνεται η σκέψη για σειρά αλληλένδετων δραστηριοτήτων σε όλα τα μαθήματα με στόχο τη **σύνδεση του εθελοντισμού με την ταυτότητα του ενεργού πολίτη**, την καλλιέργεια θετικής στάσης, τη διάκρισή του από άλλες έννοιες και την

προώθηση αρχών όπως η συμμετοχή, η συλλογική δράση, η υπευθυνότητα, η συνέπεια, η αυτοοργάνωση, η κοινωνική αλληλεγγύη, η επιδίωξη της κοινωνικής συνοχής. Οι δραστηριότητες αυτές θα μπορούν να οδηγούν η μια στην άλλη, παράλληλα όμως να αξιοποιούνται αυτόνομα, προκειμένου να τίθεται η διάσταση του εθελοντισμού, με επιλογή του εκπαιδευτικού, σε διδακτικές ενότητες που ταιριάζει.

4.2 Το περιεχόμενο και τη μορφή του εκπαιδευτικού υλικού που προτείνεται

Η διεθνής αλλά και η ελληνική ανάλογη εμπειρία οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τόσο ο εκπαιδευτικός όσο και ο μαθητής έχουν ανάγκη από βοηθήματα και χρήσιμο υλικό.

Στην περίπτωση του εκπαιδευτικού το υλικό έχει ως βασικό του στόχο να τον βοηθήσει να σχεδιάζει το δικό του μάθημα ή σειρά μαθημάτων. Άρα, πρόκειται για σύνθετο και πολυμεσικό υλικό με πληροφοριακά στοιχεία και προτεινόμενες δράσεις, σχέδια μαθημάτων, ανάλογα διδακτικά μοντέλα.

Στην περίπτωση του μαθητή το υλικό θα πρέπει να τον βοηθά στη διάκριση των εννοιών, στην κατανόηση της σημασίας του εθελοντισμού και της Αλληλεγγύης, τη γνωριμία με εθελοντικές δράσεις και τη σύνδεσή τους με τη ενεργό πολιτεότητα, καθώς και στον σχεδιασμό σχετικών δράσεων.

4.2α Περιεχόμενο

- Διάκριση του εθελοντισμού από άλλες μορφές προσφοράς μέσα από παραδείγματα και παιχνίδια ρόλων. Παράγοντες για την ανάπτυξη του εθελοντικού κινήματος
- Τομείς εθελοντισμού μέσα από παραδείγματα:
 - ✓ Ανθρώπινα δικαιώματα
 - ✓ Ενημέρωση-πρόληψη-ευαισθητοποίηση
 - ✓ Κοινωνική αλληλεγγύη (μετανάστες - πρόσφυγες - άνθρωποι που ζουν σε κατάσταση φτώχειας, κακοποιημένες γυναίκες, θύματα οικογενειακής ή άλλης βίας κ.α.)
 - ✓ Ευπαθείς κοινωνικά ομάδες
 - ✓ Περιβαλλοντικά ζητήματα
 - ✓ Πολιτισμός
 - ✓ Αθλητισμός
 - ✓ Δράσεις για παιδιά-ηλικιωμένους
 - ✓ Υγεία – Πρόνοια
 - ✓ Προβλήματα τοπικών κοινωνιών
 - ✓ Πολιτική προστασία (σε φυσικές καταστροφές)
 - ✓ Ανθρωπιστική βοήθεια στο εξωτερικό
- Φορείς εθελοντισμού
- Μορφές εθελοντισμού – καλές πρακτικές
- Ιδιαίτερες μορφές εθελοντισμού με παραδείγματα: Κοινωνικό Ιατρείο Ελληνικού, ομάδα Πελίτι (συλλογή, διατήρηση και δωρεάν διάδοση σπόρων των ελληνικών ποικιλιών), Σχολείο Αλληλεγγύης
- Ιστορίες εθελοντισμού, μαρτυρίες
- Ιστορικά στοιχεία
- Ο εθελοντισμός μέσα από λογοτεχνικά κείμενα και κινηματογράφο
- Ήρωες εθελοντές της μυθολογίας και της λαϊκής κουλτούρας (Ηρακλής, Σούπερμαν κ.α)
- Εθελοντισμός και δικαιώματα, εθελοντισμός και ιδιότητα του πολίτη
- Δίκτυα, κοινωνία πολιτών, κινήματα, ενεργή πολιτεότητα και εθελοντισμός
- Ο εθελοντισμός ως προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων
- Σχεδιασμός μιας εθελοντικής δράσης

4.2β Μορφή

Προτείνεται ένας **Εκπαιδευτικός Φάκελος** με ευέλικτη μορφή, ώστε να μπορεί ο εκπαιδευτικός να τον αξιοποιήσει συνολικά ή τμηματικά. Προτείνεται να περιέχει:

A. Φυλλάδιο/Εγχειρίδιο για τον εκπαιδευτικό με το θεωρητικό πλαίσιο του υλικού, τη διάκριση του εθελοντισμού από άλλες μορφές προσφοράς με σαφή παραδείγματα, παραδείγματα εθελοντισμού, ενδεικτικές δραστηριότητες, σχέδια μαθημάτων και σεσάρια, οδηγίες για την υλοποίησή τους, προτάσεις για συνεργασία με εθελοντικές ομάδες, προτάσεις για σύνδεση με διδακτικές ενότητες και πεδία του Προγράμματος Σπουδών, προτάσεις για αξιοποίηση κειμένων λογοτεχνίας και κινηματογραφικών ταινιών, δικτυογραφία, βιβλιογραφία.

B. Υλικό για τους μαθητές:

- **Ταινία** κινουμένων σχεδίων
- Κείμενα – μαρτυρίες για συζήτηση
- Προτάσεις ιστοσελίδων
- **Παιχνίδι με κάρτες** ή επιτραπέζιο παιχνίδι
- **Επιλογή από μικρές ταινίες** μαθητών από τον ετήσιο διαγωνισμό «Ένας πλανήτης... μια ευκαιρία» (Δ/νση Π.Ε. Σερρών, ΥΠαιΘ, ΝΕΡΙΤ, Φεστιβάλ Δράμας), μετά από συνεννόηση και άδεια των σχολείων που τις δημιούργησαν.
- **Online διαδραστικές δραστηριότητες.**

Γ. Δημιουργία ηλεκτρονικής πλατφόρμας

Πλατφόρμα για την επικοινωνία και δικτύωση σχολείων, καταγραφή δράσεων, παροχή ηλεκτρονικού υλικού.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία – Δικτυογραφία

Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών, ΦΕΚ 303, τ. Β - 13/03/2003 και <http://ebooks.edu.gr/new/ps.php>

Έκθεση του Συμβουλίου Παιδείας προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, «Οι συγκεκριμένοι μελλοντικοί στόχοι των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης», ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΕ, αριθ. 5980/01, EDUC 23, Βρυξέλλες, 14-2-2001.

Ευρωπαϊκό Έτος Εθελοντισμού <http://ec.europa.eu/archives/volunteering/en/home2.html>
<http://www.behip.ca/aboutus>

European Commission, (1998) *Education and Active Citizenship in the European Union*, Luxembourg

Καρακατσάνη, Δ. (2008). «Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στο πλαίσιο της Κοινωνικής και Πολιτικής Εκπαίδευσης. Επαγγελματισμός, αυτοανάπτυξη και διδακτικές στρατηγικές» στο ΜΠΑΛΙΑΣ Σ. (επιμ), *Ενεργός πολίτης και εκπαίδευση*, Αθήνα: Παπαζήσης

Μάγκου, Μ. (2012) «*Διδάσκοντας» τον Εθελοντισμό*. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς

Μελέτη του Εθελοντισμού στην Ελλάδα. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου,
http://online.neagenia.gr/FilesNeaGenia/volunteer_1.pdf ,
http://online.neagenia.gr/FilesNeaGenia/volunteer_2.pdf ,
http://online.neagenia.gr/FilesNeaGenia/volunteer_3.pdf και
http://online.neagenia.gr/FilesNeaGenia/volunteer_4.pdf (Ανακτήθηκε 25/11/1014)

Μουζέλης, Ν. (1997). Τι είναι η κοινωνία των πολιτών Πολυσημικότητα και πολλαπλότητα. Το Βήμα, 14/12/97, <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=94080> (προσπελάστηκε στις 10-12-14)

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Γραφείο Διασύνδεσης, Εθελοντισμός:
http://gd.uoi.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=337&Itemid=432

Pointers to active citizenship in education policies in Europe. Eurydice 2006

Rochester, C, A Ellis Paine, A, Howlett, S, Zimmeck, M.(2009) *Volunteering and Society in the 21st Century*. UK: Macmillan

Shannon, C. (2008). An Untapped Resource Understanding Volunteers Aged 8 to 12. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*

Φωτόπουλος Ν. *Εθελοντικές δράσεις στην τοπική κοινωνία: εκπαιδευτικό υλικό για τα Κέντρα Δια Βίου Μάθησης*. Ανοιχτό Πανεπιστήμιο <http://kdvm.gr/Media/Default/Pdf%20enotites/5.7.pdf> (ανακτήθηκε 27/11/1014)

University of Toronto http://www.oise.utoronto.ca/cmce/Youth_Theatre_Radical_Hope_and_the_Ethical_Imaginary.html